

СЕКЦІЯ 9 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.432

Беренда Н.І.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Національного університету харчових технологій

Саухіна О.В.
студентка
Національного університету харчових технологій

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті визначено суть дебіторської заборгованості, досліджено вплив дебіторської заборгованості на господарську діяльність підприємства. Висвітлено основні підходи щодо аналізу дебіторської заборгованості, а також здійснено аналіз динаміки дебіторської заборгованості та виручки від реалізації. Наведено політику та прийоми управління дебіторською заборгованістю. Викладено основні теоретичні напрями формування та створення резерву сумнівних боргів.

Ключові слова: оборотні активи, дебіторська заборгованість, фінансовий стан, політика управління дебіторською заборгованістю, резерв сумнівних боргів.

Беренда Н.И., Саухина Е.В. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ НА ПРЕДПРИЯТИХ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В статье определена суть дебиторской задолженности, исследовано влияние дебиторской задолженности на хозяйственную деятельность предприятия. Освещены основные подходы к анализу дебиторской задолженности, а также сделан анализ динамики дебиторской задолженности и выручки от реализации. Приведены политика и приемы управления дебиторской задолженностью. Изложены основные теоретические направления формирования и создания резерва сомнительных долгов.

Ключевые слова: оборотные активы, дебиторская задолженность, финансовое состояние, политика управления дебиторской задолженностью, резерв сомнительных долгов.

Berenda N.I., Saukhina O.V. IMPROVING ACCOUNTS RECEIVABLE MANAGEMENT IN FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

The article defines the essence of accounts receivable, investigates the impact of accounts receivable on the economic activity of the enterprise. The main approaches to the analysis of accounts receivable are observed. In addition, the dynamics of accounts receivables and sales proceeds are analyzed. Accounts receivables management policy are highlighted. The main theoretical directions of forming and creating a reserve of doubtful debts are also outlined.

Keywords: current assets, accounts receivable, financial position, accounts receivables management policy, reserve of doubtful debts.

Постановка проблеми. Здійснення своєчасної оцінки дебіторської заборгованості дає змогу підприємствам проводити ефективну кредитну політику, вчасно реагувати на зміни платоспроможності своїх покупців, більш раціонально обирати ринки збуту продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питання обліку, аналізу й управління дебіторською заборгованістю здійснили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, такі як С.Ф. Голов, Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Ткаченко, М.Ю. Медведєв, В.Ф. Палій, М.С. Пушкар, О.С. Іванілов, Д. Стоун, К. Хитчинг, Б.А. Райзберг, І.А. Бланк, Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник та інші.

Так, Б.А. Райзберг визначає дебіторську заборгованість як суму боргів, яку інші суб'єкти господарювання мають повернути підприємству [1, с. 71].

Управління дебіторською заборгованістю І.А. Бланк трактує як частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, яка спрямована на розширення обсягів реалізації продукції й полягає в оптимізації загального обсягу цієї заборгованості та забезпеченні вчасної її інкасації [2].

О.С. Іванілов, В.В. Сманило та Є.В. Дубровська досліджують фактори, які впливають на розмір дебіторської заборгованості підприємства [3].

Управління дебіторською заборгованістю досліджували й у контексті питання кредитної політики, яка є запорукою попередження виникнення неконтрольованої дебіторської заборгованості [4, с. 45].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Здебільшого у працях вітчизняних і зарубіжних учених значна увага приділяється визначенню сутності поняття «дебіторська заборгованість», факторам, які впливають на її розмір, аналізу стану дебіторської заборгованості й ефективності її управління. Значно менше уваги приділено розробленню комплексного підходу до управління дебіторською заборгованістю підприємствами харчової промисловості.

Метою статті є дослідження методики управління дебіторською заборгованістю підприємств харчової промисловості в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання звичайним явищем у процесі розрахунків між різними контрагентами є виникнення дебіторської заборгованості.

Питання ефективного управління дебіторською заборгованістю є надзвичайно актуальним, оскільки в умовах фінансової кризи виникає проблема несвоєчасних платежів, повернення боргів у неповному обсязі, виникнення сумнівних і безнадійних боргів.

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [5]. Основними завданнями управління дебіторською заборгованістю є:

- розроблення політики управління дебіторською заборгованістю;
- зменшення рівня повернення боргів у неповному обсязі й утворення сумнівних і безнадійних боргів;
- здійснення поточного аналізу дебіторської заборгованості;
- прогнозування надходжень із дебіторської заборгованості.

Величина дебіторської заборгованості залежить як від договірних умов, на яких здійснюється продаж готової продукції, товарів, робіт, послуг, так і від обсягу продажів.

У процесі господарської діяльності підприємство не завжди здійснює розрахунки з контрагентами одночасно з передачею готової продукції, товарів, виконанням робіт чи наданням послуг. І таким чином виникає дебіторська заборгованість. Несвоєчасна оплата за готову продукцію, товари та послуги призводить до погіршення фінансового стану підприємства. Кошти, які тимчасово знаходяться поза межами підприємства, з часом знецінюються й у разі непогашення у встановлені строки можуть не повернутися [6, с. 156].

Розглянемо структуру оборотних активів ПрАТ «Конотопський хлібокомбінат» за 2017 рік у таблиці 1 та за допомогою діаграми (рис. 1) [джерело: складено авторами на основі даних підприємства].

Отже, з таблиці видно, що дебіторська заборгованість становить значну частину оборотних активів

підприємства, що підтверджує актуальність обраної теми.

Зобразимо наглядно структуру оборотних активів на рисунку 1.

З діаграми видно, що частка дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів підприємства становить майже 23%. З огляду на цей відсоток, особливого значення набуває питання ефективного управління дебіторською заборгованістю, оскільки вона зумовлює відволікання коштів з господарського обороту.

Проте збільшення суми дебіторської заборгованості не завжди є негативним явищем для підприємства, а зменшення – позитивним, оскільки збільшення обсягів реалізації може впливати на величину дебіторської заборгованості.

На прикладі Приватного акціонерного товариства «Конотопський хлібокомбінат» проаналізуємо динаміку дебіторської заборгованості та виручки від реалізації за 2016–2017 роки (таблиця 2) [джерело: складено авторами на основі даних підприємства].

Отже, спостерігаються позитивні зміни, оскільки темп зростання виручки від реалізації виступає на противагу темпу спаду дебіторської заборгованості, що може свідчити про ефективну політику управління дебіторською заборгованістю на підприємстві.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю здійснюється за допомогою низки етапів, які формують політику управління дебіторською заборгованістю. Так, І.О. Бланк розробив політику управління дебіторською заборгованістю, яка здійснюється за вісім етапів, таких як [2, с. 196]:

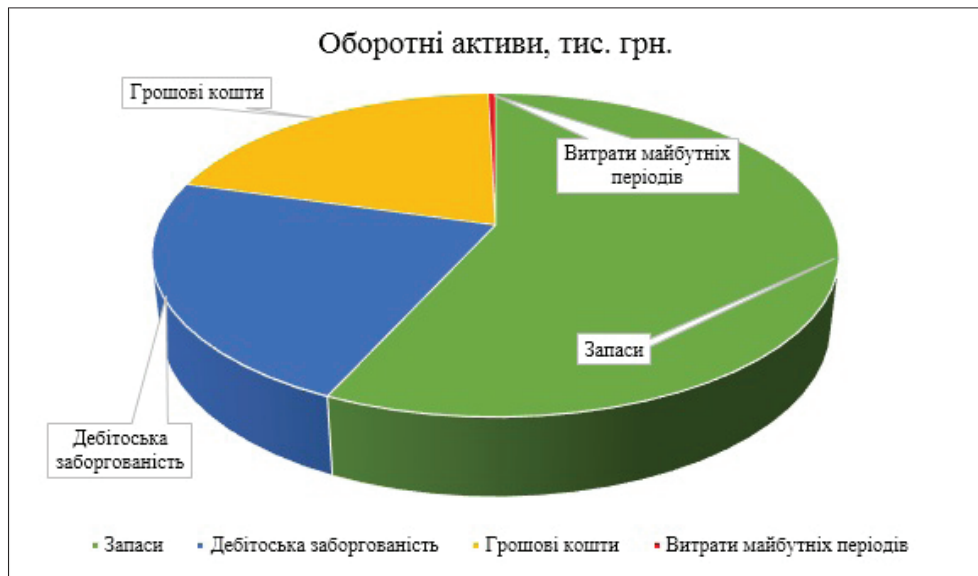

Рис. 1. Структура оборотних активів
ПрАТ «Конотопський хлібокомбінат» за 2017 рік

Джерело: складено авторами на основі даних підприємства

Таблиця 2

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості та виручки від реалізації
ПрАТ «Конотопський хлібокомбінат» за 2016–2017 роки

Найменування	Рік		Відхилення, тис. грн.	Темп зростання (спаду), %
	2016	2017		
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	950	786	-164	82,74
Виручка від реалізації, тис. грн.	28306	28493	187	100,67

Таблиця 1

Структура оборотних активів ПрАТ «Конотопський хлібокомбінат» за 2017 рік

№ п/п	Показник	Оборотні активи	
		тис. грн.	структура, %
1.	Запаси	1972	56,78
2.	Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	330	9,50
3.	Дебіторська заборгованість за виданими авансами	395	11,37
4.	Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	40	1,15
5.	Інша поточна дебіторська заборгованість	21	0,61
6.	Гроші та їх еквіваленти	701	20,18
7.	Витрати майбутніх періодів	14	0,41
Всього		3473	100

– аналіз дебіторської заборгованості в попередньому періоді;

– вибір типу кредитної політики підприємства щодо покупців продукції;

– визначення можливої суми оборотного капіталу, що може бути інвестована в дебіторську заборгованість за товарним (комерційним) та споживчим кредитом;

– формування системи кредитних умов;

– формування стандартів оцінки покупців та диференціація умов кредиту, що надається;

– формування процедури інкасації дебіторської заборгованості;

– забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості;

– побудова ефективних систем контролю за рухом та своєчасністю інкасації дебіторської заборгованості.

Наведені етапи можна доповнити моніторингом поточного стану дебіторської заборгованості з метою прийняття управлінських рішень, адже аналіз лише попередніх періодів не дасть повного уявлення про стан дебіторської заборгованості.

І.І. Пасінович, О.М. Шевчук пропонують проводити аналіз дебіторської заборгованості за термінами її виникнення, що дасть змогу [7]:

– оцінити ефективність і збалансованість політики товарного кредиту, а також політики надання знижок покупцям;

– визначити базу для створення резерву сумнівних боргів;

– спрогнозувати надходження коштів.

Виділяють основні етапи аналізу та управління дебіторською заборгованістю [8]:

– загальне ознайомлення зі структурою дебіторської заборгованості;

– визначення середнього періоду інкасації дебіторської заборгованості та кількості обортів за період;

– аналіз складу дебіторської заборгованості за «віковими групами»;

– аналіз складу простроченої дебіторської заборгованості, виділення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості.

Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є невпевненість у її погашенні боржником [5]. Після цього створюється резерв сумнівних боргів, величину якого визначають за методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості (проводиться аналіз платоспроможності дебіторів) або застосування коефіцієнта сумнівності.

Коефіцієнт сумнівності може розраховуватися такими способами, як [9]:

– визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході;

– класифікація дебіторської заборгованості за строками непогашення;

– визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3–5 років.

Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності [5].

З огляду на особливості готової продукції підприємств харчової промисловості (нетривалий період зберігання, особливі умови транспортування, обмеженість продажу в кредит тощо), можна запропонувати такі прийоми:

– вести аналітичний облік замовлень;

– для кожного замовлення встановлювати вид дебіторської заборгованості залежно від терміну її виникнення;

– проводити АВС-аналіз щодо дебіторів підприємства;

– проводити аналітичний облік дебіторської заборгованості за номенклатурою продукції з метою виявлення невігідних із погляду інкасації товарів;

– здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, управління дебіторською заборгованістю – процес, який складається з багатьох етапів, успішна реалізація якого залежить від якості виконання кожного з них.

З метою скорочення розміру дебіторської заборгованості доцільно проводити інвентаризацію, робити оцінку її погашення й розробляти найбільш ефективні заходи інкасації.

Можна виділити такі пріоритетні напрями управління дебіторською заборгованістю на підприємствах харчової промисловості, як:

– ефективна організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві;

– проведення аналізу структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства;

– поточний моніторинг дебіторської заборгованості;

– застосування заходів для прискорення процесу погашення дебіторської заборгованості за допомогою сучасних форм її рефінансування;

– здійснення розрахунку розміру резерву сумнівних боргів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Райзберг, Б.А. Словарь современных экономических терминов / Б.А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский. 4-е изд. М.: Айрис-пресс, 2008. 480 с.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Ученый курс / И.А. Бланк. 2-е изд., перераб. и доп. К.: Эльга, Ника-центр, 2004. 656 с.

3. Іванілов О.С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства / О.С. Іванілов, В.В. Смило, Є.В. Дубровська // Актуальні проблеми економіки. 2010. № 1. С. 156–163.
4. Сіренко Н.М. Вдосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства / Н.М. Сіренко, О.В. Смирнова // Агросвіт. 2011. № 22. С. 44–46.
5. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства Фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 (ред. від 09.08.2013 р.) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
6. Онисько С. Управління дебіторською заборгованістю у сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / С. Онисько, О. Рубай // Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер.: Економіка АПК. 2013. № 20(1). С. 154–157. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2013_20\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2013_20(1)_26)
7. Пасінович І.І. Актуальні проблеми аналізу і управління дебіторською заборгованістю підприємства [Електронний ресурс] / І.І. Пасінович, О.М. Шевчук. // Економіка. Управління. Інновації. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_65
8. Бардадим М.В. Ефективне управління дебіторською заборгованістю підприємств [Електронний ресурс] / М.В. Бардадим // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. 2012. Вип. 9 (1). С. 42–50. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escnof_2012_9\(1\)_84](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escnof_2012_9(1)_84)
9. Цибилюк О.Ю. Формування та облік резерву сумнівних боргів в системі управління дебіторською заборгованістю / О.Ю. Цибилюк, Н.Л. Шишкова // Вісник соціально-економічних досліджень. 2012. Вип. 1. С. 374–378. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_1_57
10. Сайт Приватного акціонерного товариства «Конотопський хлібокомбінат». URL: <http://khk.pat.ua/>

УДК 657.005.935

Засадний Б.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри обліку та аудиту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ВЗАЄМОДІЯ КОМПОНЕНТІВ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ВІДПОВІДНО ДО КОНЦЕПЦІЇ COSO

У статті ідентифіковано компоненти внутрішнього контролю відповідно до Концепції COSO. Визначено та обґрунтовано необхідні умови для взаємодії компонентів внутрішнього контролю з метою ідентифікації, оцінки та управління ризиками діяльності підприємства під час прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: внутрішній контроль, Концепція COSO, компоненти внутрішнього контролю, управлінські рішення, управління ризиками.

Zasadnyi B.A. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КОМПОНЕНТОВ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ В СООТВЕТСТВИИ С КОНЦЕПЦИЕЙ COSO

В статье идентифицированы компоненты внутреннего контроля в соответствии с Концепцией COSO. Определены и обоснованы необходимые условия для взаимодействия компонентов внутреннего контроля в целях идентификации, оценки и управления рисками деятельности предприятия при принятии управленческих решений.

Ключевые слова: внутренний контроль, Концепция COSO, компоненты внутреннего контроля, управленческие решения, управления рисками.

Zasadnyi B.A. INTERACTION OF INTERNAL CONTROL COMPONENTS ACCORDING TO THE COSO CONCEPT

The article identifies the components of internal control in accordance with the COSO Concept. The necessary conditions for interaction of components of internal control with the purpose of identification, estimation and risk management of enterprise activity at making management decisions are determined and grounded.

Keywords: internal control, COSO Concept, components of internal control, management decisions, risk management.

Постановка проблеми. Важливим аспектом у балансуванні між необмеженістю матеріальних потреб суспільства та обмеженістю економічних ресурсів (людських, фінансових, матеріальних) є формування ефективної системи контролю за діяльністю підприємств, установ та організацій, які, використовуючи економічні ресурси, створюють матеріальні блага. Наявність та функціонування системи контролю за діяльністю підприємств необхідна за будь-яких умов економічного розвитку, тобто як за умов економічної кризи, так і за умов економічного зростання. У ринкових умовах здійснення підприємницької діяльності з'являється економічна та юридична самостійність суб'єктів господарювання, що зумовлює повну відповідальність за результати прийнятих управлінських рішень. Такі умови вимагають нових підходів до формування системи управління діяльністю підприємств, в якій однією з найважливіших є контрольна функція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних основ внутрішнього

контролю зробили Н.І. Дорош, В.А. Дерій, В.Ф. Максимова, Т.В. Ковтун, С.В. Бардаш, Н.Г. Виговська, В.В. Чудовець та ін. Водночас залишається невирішеною проблема взаємодії окремих компонентів внутрішнього контролю з метою виявлення, оцінки та управління ризиками, що визначило мету дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є ідентифікація компонентів внутрішнього контролю та їх взаємодія відповідно до інтегрованої концепції внутрішнього контролю COSO для ефективного управління діяльністю підприємств в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 1992 році Комітет спонсорських організацій Комісії Трудей (COSO) опублікував Інтегровану Концепцію внутрішнього контролю, яка отримала широке визнання та використовується у всьому світі як базова основа для розроблення, впровадження та проведення внутрішнього контролю та оцінки ефективності системи внутрішнього контролю діяльності